

Mimnermos és a timé

Szádeczky-Kardoss Samu egy a hatvanas évek elején közzétett dolgozatában foglalkozott azzal a kérdéssel, miképp jelenik meg az ifjúság és az öregség Mimnermos költészetében, összehasonlítva ezt a homérosi eposzoknak a tárgyira vonatkozó megnyilatkozásaival.¹ Szádeczky-Kardoss — részben természetesen korábbi kutatásokra is támaszkodva — számos ponton látott különbözőséget a homérosi és a mimnermosi öregség-felfogás között (homéros tárgyilagosan ábrázol, Mimnermos értékkel, Homéros az ifjúságot és az öregséget mint állapotot ábrázolja, Mimnermos az egyiknek a másikba való átmenete folyamatát, stb.), s arra is helyesen mutat rá, hogy Mimnermos az egyén szempontjából ábrázolja és értékeli az ifjúságot ill. az öregséget. Ezt erősíti egy mimnermosi jelzőcsalád, a τιμή gyökeréből képzett jelzőknek a vizsgálata is.

A homérosi eposzokban a τιμή az ἀρετή-nek jár ki, annak a sikeres tettben megnyilvánuló erőnek és képességnek, mellyel a hősök maguk és övéik fennmaradását biztosítják. Akinek nagyobb az ἀρετή-je, nagyobb a τιμή-je is: az isteneké, akik mindig sikeresek, a legnagyobb, a sikertelen csavargóknak nincs is.² Mimnermosnál τιμή-ben részesülő, 'megbecsült', τιμήεις az arany (5, 7=12, 7;³ vö. Il. 18, 475; Od. 8, 393; 11, 327) és az ifjúság 1, 4=5, 5) nem becsült az öregség (ἀτίμων: 1, 9=5, 7) és az öregember (ἀτίμοτος: 7, 9=1, 9; οὐδὲ τίμιος: 9, 2=3, 2).

Első tekintetre úgy látszik, mintha ez megegyeznék a homérosi felfogással: a τιμή, a közösség részéről jövő megbecsülés vagy annak hiánya meghatározza valakinek vagy valaminek a társadalmi értékrendben elfoglalt helyét. Mimnermos úgy látja, hogy a fiatalember és a fiatalság társadalmi megbecsültsége nagy, az öregségé és az öregemberé semmi. Éppen itt van azonban a különbség Homéros és Mimnermos között. Homérosnál nincs szó az öregségnek olyan egyértelmű lebecsüléséről, mint Mimnermosnál, elég Nestóra gondolnunk, akit az öregek közül Agamemnón a leginkább becsült (τιε: Il. 2, 21), s aki szerint ha a γέρον-ok nem tudnak is már harcolni, nekik is megvan a maguk γέρας-a:

¹ A fiatalság és öregség Mimnermos költészetében: AntTan 8, 1961, 55—64. A tanulmány mutatvány volt egy készülő Mimnermos-monográfiából, mely elkészült ugyan (szerzője ezzel szerezte meg a tudományok doktora címet), de nyomtatásban nem jelent meg.

² A gazdag irodalomból vö. pl. W. Jaeger, Paideia I. Berlin 1936 26—7; A. W. H. Adkins, Honour and Punishment in the Homeric Poems: BICS 7, 1960, 28; 32; 'Friendship' and 'Self-Sufficiency' in Homer and Aristotle: CQ 13, 1963, 34—5; Εὐχομαι, εὐχολή and εὐχος, in Homer: CQ 19, 1969, 22; stb.

³ A töredékeket a Gentili — Prato és a West féle kiadás szerint idézem, előbb G. — P., azután W. számozása áll.

tanácsokat adhatnak (II. 4, 321—5).⁴ Mimnermos azonban nem is azért tartja az öregséget értéktelennek, mert nem tud harcolni, hanem mert a szép férfit is rúttá teszi, gyűlöletes lesz a férfiaknak és nem becsült a nők előtt (7, 6—9=1, 6—9), a fiatalságot pedig nem a harcban megmutatkozó sikerességéért és kiávlóságáért értékeli nagyra, hanem mert élvezni tudja az arany Aphrodité ajándékait (7, 1—5=1, 1—5).

Még élesebb az ellentét, ha Tyrtaiossal vetjük össze Mimnermost. Tyrtaios pontosan ugyanolyan szerkezetű mondatban dicséri az ifjút, mint becsüli le Mimnermos az öreget. Bámulnivaló a férfiaknak és kívánatos a nőknek (Tyrtaios 7, 29=10, 29), az indoklás azonban egészen eltérő. Tyrtaios szerint az ifjút, ha győztesen tér vissza a csatából, egész életében mindenki megbecsüli (τιμῶσιν: 9, 37=12, 37). A megbecsülés tehát nem annak jár ki, akit még érdekelnék Aphrodité ajándékai, hanem annak, aki a csatasorban a másik mellett megállva a városáért küzd, a közösségben (Tyrtaiosnál a hoplita csatarendről van szó) a közösségért (9, 13—20=12, 13—20). Ez az ifjúság nagy lehetősége, így nyer olyan hírnevet, mely soha el nem nyész (9, 31=10,31). Tyrtaios még az eposzban elismert kiválóságokat sem ismeri el, ha azok csak az egyén szempontjából jelentősek,⁵ Mimnermos viszont arra biztat, hogy az ember a maga lelkét gyönyörködtesse, a polgárok ellentmondóan értékelő véleményével ne törődjék (11=7), az 'el nem múló' szót pedig, mely az eposzban, de a korai lírában is a hírnév jelzője (κλέος ἄφθιτον) annak a nyomorúságnak a jelzőjeként használja, amit az öregség jelent Tithónosnak (κακὸν ἄφθιτον: 1, 1=4, 1).

Az eposzok világában a τιμή szempontjából az egyéni és a közösségi nem vált ketté: aki eredményes tettét hajtott végre, amiért a τιμή kijárt, az a maga kisebb vagy nagyobb közösségének érdekében tette azt, s miközben a maga anyagi és erkölcsi érdekeinek megfelelően cselekedett, közössége is jól járt. Achilleus esete azért különös, mert ebben már a szakadás jelei mutatkoznak, azé a szakadásé, mely a lírában egészen szélsőségesen jelenik meg: Tyrtaios az egyént rendeli teljesen alá a közösségnek, az egyén csak mint a közösség része érdemel megbecsülést, Mimnermos viszont a közösség érdekeiről nem akar tudomást venni, s csak a legegényibb érzés, a szerelem lehetőségét tartja becsülendőnek. A kettő közötti összhang Solón költészetében és az 5. századi Athénban áll majd helyre — átmenetileg.

⁴ A két szó etimológikus összefüggéséről (sok tárgyi adattal is): W. Osthoff, Griechische und lateinische Wortdeutungen 20. Τὸ γὰρ γέρας ἔστι γερόντων: IF 19, 1906, 217—40.

⁵ A tyrtaiosi költeményről W. Jaeger, Tyrtaios Über die wahr Arete: Sber. Berlin 1932, 537—68. A költeményt H. Fränkel elvitatja Tyrtaiostól és Xenophanés korára keltezi (Dichtung und Philosophie des frühen Griechentums. New York 1951. 435—8), de véleménye nem talált követőkre.